

Türkiye’de Çiftçilerin Gelir Güvencesizliği Riskine Karşı “TARSİM”: Manisa Örneği¹

Ergün METİN²

Makale Geçmişi

Başvuru Tarihi:10.02.2021

Kabul Tarihi:07.05.2021

Article History

Date of Application:10.02.2021

Acceptance Date:07.05.2021

Özet

Son yıllarda küresel ısınmaya bağlı olarak ortaya çıkan iklim değişiklikleri öngörülemeyen doğal afetleri de beraberinde getirmiştir. Doğal afetlerden en çok etkilenen sektör ise üretimin iklim koşullarına bağlı olarak gerçekleştirildiği tarım sektörüdür. Devletler için stratejik öneme sahip olan tarım sektörünün başta doğal afetler olmak üzere karşı karşıya olduğu risklere karşı korunması amacıyla devlet destekli tarım sigortaları sistemi kullanılmaktadır. Türkiye’de de 14 Haziran 2005 tarihli 5363 sayılı tarım Sigortaları Kanunu ile birlikte Tarım Sigortaları Havuzu kurulmuştur.

Bu çalışma, çiftçilerin gelirlerini güvence altına almak için tarım sigortası yaptırıp yaptırmadığını ve tarım sigortalarının doğal afetler nedeniyle ürünleri zarar gören çiftçilere ne düzeyde gelir güvencesi sağladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemi kullanılarak Manisa’da çiftçilikle uğraşan 23 kişiyle görüşülmüştür. Görüşmeler yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat şeklinde yapılmıştır.

Araştırma bulguları çiftçilerin tarım sigortası yaptırmaya kararına gelirini güvence altına alma isteği ve devlet desteği verilmesi faktörlerinin etki ettiğini göstermektedir. Sigorta yaptırmama kararının altında ise gelir yetersizliği, primlerin yüksek oluşu ve bilgi sahibi olunmaması gibi faktörler yatmaktadır. Ayrıca tarım sigortalarının üreticilerin doğal afetler sonucunda oluşan gelir kayıplarını karşıladığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tarımda Gelir Güvencesi, Tarım Sigortaları, Tarım Sigortaları Havuzu.

Jel Kodları: I3, Q0, Z0.

“TARSİM” Against Farmers’ Income Insecurity Risk in Turkey: Manisa Sample

Abstract

In recent years, climate change due to global warming has brought unpredictable natural disasters. The most affected sector by natural disasters is the agricultural sector in which production is carried out depending on climatic conditions. The state-subsidized agricultural insurance system is used to protect the agricultural sector, which is strategically important for states, against the risks that it faces, particularly natural disasters. Agricultural Insurance Pool was established in our country with the Agricultural Insurance Law No. 5363 dated 14 June 2005. This study reveals whether farmers have agricultural insurance to secure their income and due to natural disasters and products of agricultural insurance is intended to provide assurance that reveal what level of income to farmers who suffered. In the scope of the study, 23 people who are engaged in farming were interviewed by using qualitative research method in Manisa. The interviews have been conducted as in-depth, semi-structured interviews.

Research findings show that farmers' desire to insure their agricultural insurance policy and the factors of government support are effective. Under the decision not to make insurance, there are factors such as insufficient income, high premiums and lack of knowledge. In addition, it was found that agricultural insurances met the losses of the producers as a result of natural disasters.

¹ Bu makale Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı’nda Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ danışmanlığında yürütülen “Türkiye’de Tarımda Bağımsız Çalışanların Sosyal Güvenliği: Manisa Örneği” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan nitel görüşmeler Ocak 2019’da gerçekleştirildiğinden etik rapor alınmamıştır.

² Öğretim Görevlisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Kırkağaç Meslek Yüksekokulu, ergun.metin@cbu.edu.tr, Orcid Id: 0000-0003-1997-6196.

Key words: Income Assurance in Agriculture, Agricultural Insurance, Agricultural Insurance Pool.
Jel Codes: I3, Q0, Z0.

1. Giriş

İnsan hayatının sürdürülebilmesi için gerekli besin maddelerini sağlaması açısından tarımsal üretim önemli bir faaliyettir. Tarımsal üretimin bu hayati önemi devletleri her zaman tarım sektörüne destek vermeye mecbur kılmıştır. Doğrudan gelir desteği, mazot desteği, gübre desteği, telafi edici ödemeler, alternatif ürün desteği, fark ödemeleri, hayvancılık destekleri gibi pek çok destek uzun yıllardır devletler tarafından tarım üreticilerine verilmiştir. Ancak, bu destekler doğa koşullarından en çok etkilenen sektör olan tarım sektöründeki üreticilere gelir güvencesi sağlayamamıştır. Dolu, don, kuraklık, sel, fırtına ve hortum gibi büyük hasarlara yol açan ve önüne geçilmesi neredeyse mümkün olmayan riskler çiftçilerin ürünlerine büyük zararlar vermektedir. Ürünleri zarar gören çiftçiler bir yıl boyunca harcadıkları emeklerinin karşılığında hiçbir gelir elde edememektedir.

Türkiye’de doğal afetlerden ürünleri zarar gören çiftçilere gelir güvencesi sağlamak ve tarım sigortalarına devlet desteğini getirmek amacıyla 2005 yılında 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunuyla Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM) kurulmuştur. Tarım sigortaları havuzunun kurulmasıyla birlikte ilk poliçenin düzenlendiği 1 Haziran 2006 tarihinden bu yana Türkiye’de tarım sigortalarına devlet desteği verilmeye başlanmıştır.

Bu çalışma, çiftçilerin gelirlerini güvence altına almak için tarım sigortası yaptırap yaptırmadığını ve tarım sigortalarının doğal afetler nedeniyle ürünleri zarar gören çiftçilere ne düzeyde gelir güvencesi sağladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, Tarım Sigortaları Havuzu detaylı olarak incelenecektir. İkinci bölümde ise Manisa çiftçisinin tarım sigortası yaptırapma ve yaptırmama gerekçeleri, tarım sigortalarının çiftçilere gelir güvencesi sağlayıp sağlamadığı, kapsadığı risklerin yeterli olup olmadığı ve çiftçilerin tarım sigortaları ile ilgili yaşadıkları sorunları ortaya koyan nitel araştırma sonuçları tartışılacaktır.

2. Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM)

Çiftçilerin elde edeceği gelirin miktarı hasat edecekleri ürünün miktarı ile doğru orantılıdır. Çünkü çiftçilerin tek gelir kaynağı yetiştirdikleri ürünlerin satışından elde edecekleri gelirdir. Tarımsal üretimin doğa koşullarıyla yakından ilgili olması ise çiftçilerin gelir güvencesizliği sorunuyla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle mahsul alamayan ve zarara uğrayan çiftçilerin zararlarını karşılayabilmek amacıyla 2005 yılında 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu yürürlüğe girmiştir (Karadeniz, 2006: 111). Tarım sigortası fiyat belirsizliğini ve verim kaybını önleyemese de gelir istikrarsızlığını azaltır. Sigorta yoluyla büyük zarar görme olasılığı sigorta primine çevrilir. Az da olsa artan maliyete karşılık gelir belirsizliği azaltılır (Kazgan, 2013: 211).

Bu sistemin en önemli özelliği prim tutarının belirli bir yüzdesinin devlet tarafından karşılanmasıdır. Sistem oluşturulurken havuz sistemin uzun yıllardır başarılı bir şekilde uygulandığı İspanya modeli örnek alınmıştır. Tarım Sigortaları Havuzu Sistemi (TARSİM) kapsamında ilk poliçe 01.06.2006 tarihinde düzenlenmiştir (Çukur vd., 2008: 105).

Türkiye’de Tarım Sigortaları Havuzu uygulamasını başlatan 5363 sayılı Kanun, üreticilerin Kanunda belirtilen riskler nedeniyle uğrayacakları zararların tazminini sağlamak için tarım sigortaları uygulamasının usul ve esaslarını belirlemeyi amaçlamakta, Tarım Sigortaları Havuzunun kuruluşu, teminat sağlayacağı riskleri, gelir ve giderlerini, sigorta ve reasürans sözleşmelerini, sigorta şirketlerinin görev, yetki ve sorumlulukları ile prim ve hasar fazlası desteği sağlanmasının usul ve esaslarını kapsamaktadır (Resmi Gazete, 2005).

Kanunda sayılan risklere teminat sağlamak amacıyla yapılacak sigorta sözleşmelerinde standardın sağlanması, risklerin mümkün olan en iyi şartlarda transfer edilmesi, hasar sonucunda ödenecek tazminatların tek merkezden ödenmesi ve tarım sigortalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla Tarım Sigortaları Havuzu kurulmuştur. Havuza katılan sigorta şirketlerinin eşit hisselerle ortak olarak kurdukları Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş., Havuza ilişkin tüm işlemleri yapmakla yetkilidir. Sigorta şirketleri Havuz tarafından belirlenen standart poliçeleri Havuz adına düzenlemekte, primi de riski de Havuza devretmektedir. TARSİM, sigorta şirketlerinin Havuza aktardıkları primler üzerinden sigorta şirketlerine komisyon ödemektedir. 2019 yılı itibariyle 24 sigorta şirketi eş sermaye ile Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş.'ne ortaktır (Durgut ve Dumanoglu, 2016: 96; TARSİM, 2019: 13).

Havuz uygulamasının tüm işlemleri tek merkezde toplaması nedeniyle daha etkin ve daha başarılı bir tarım sigortası sistemi kurulmuş olmaktadır. Çünkü Havuz sistemi ile (İşbeceren, 2018: 38; TARSİM, 2021a);

- Tek bir sigorta şirketinin üstlenemeyeceği kuraklık, sel, dolu ve don gibi risklerin teminat kapsamına alınabilmesi,
- Reasürans katılımı teşvik edilerek reasürans kapasitesinin ve kapsamının genişletilmesi,
- Sigorta şirketlerinin mali ve beşerî kaynaklarının daha verimli kullanılması,
- Devletin prim ve hasar fazlası desteğinin etkin şekilde kullanılması,
- Fiyatlarda haksız rekabetin önlenmesi,
- Sigortaya katılımın artırılması sağlanmaktadır.

Devlet Destekli Tarım Sigortalarının temel amacı; üreticileri olumsuz şekilde etkileyen ve yönetilmesi çok zor olan doğal afet kaynaklı hasarlarda üreticilerin uğramış oldukları zararları telafi ederek, tarımsal üretim faaliyetlerine devam edebilmelerini sağlamaktır (Engürülü ve Yaşar, 2015: 657).

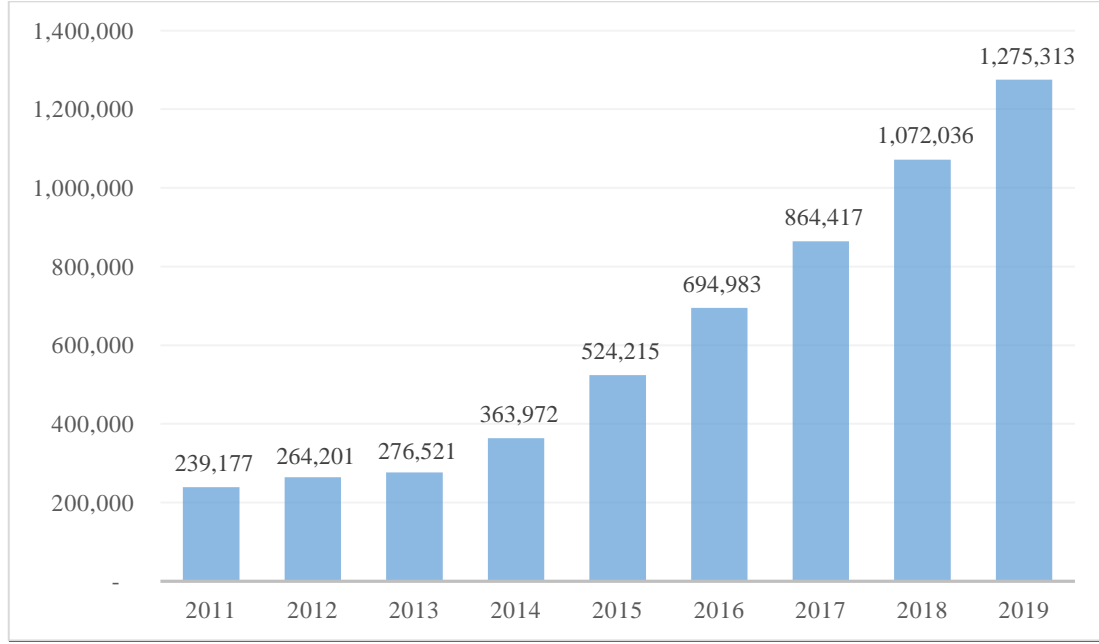
Havuz tarafından teminat sağlanan riskler 5363 sayılı Kanununun 12. maddesinde; “*Kapsama alınacak bitkiler, bitkisel ürünler ve seralar, tarımsal yapılar, tarım alet ve makineleri ile çiftlik hayvanları için kuraklık, dolu, don, sel, taban suyu baskını, fırtına, hortum, deprem, heyelan, yangın, kaza ve zararlılar ile hayvan hastalıklarının neden olacağı zararlar ve/veya tarım sektörü bakımından önemli görülecek diğer risklere ilişkin teminatlar Cumhurbaşkanınca belirlenir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Devletin vereceği prim desteğinin miktarı, ürünler, riskler, bölgeler ve işletme ölçekleri göz önünde bulundurularak her yıl Tarım ve Orman Bakanlığının teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir. Prim desteğine ilişkin ödenek her yıl Bakanlık bütçesinde yer alır. Bakanlık, teminat altına alınan riskler için sigorta şirketleri tarafından düzenlenecek standart poliçelere istinaden, prim bedellerinin devlet tarafından karşılanacak kısmını devlet desteği olarak Havuz hesabına aktarır (Resmi Gazete, 2006). 2021 yılı itibariyle bitkisel ürünlerini, seralarını, büyük ve küçükbaş hayvanlarını, kümes hayvanlarını ve su ürünlerini sigortalatan üreticilerin ödeyecekleri primin %50'si devlet tarafından karşılıksız olarak karşılanacaktır. Bu oran don teminatında prim bedelinin 2/3'ü yani %67'si, köy bazlı kuraklık verim sigortasında ise %60 olarak uygulanmaktadır (TARSİM, 2021b).

Üreticilerin devlet destekli tarım sigortası poliçesi yaptırabilmesi, prim desteğinden yararlanabilmesi ve hasar meydana geldiğinde hasarını tazmin edebilmesi için faaliyet

alanına uygun olarak Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS), Veteriner Bilgi Sistemi (TÜRKVET), Örtü Altı Kayıt Sistemi (ÖKS), Su Ürünleri Kayıt Sistemi (SKS) ve Arıcılık Kayıt Sistemi (AKS)'ne kayıt yaptırmayı ve söz konusu kaydını her yıl güncellemesi gerekmektedir. Diğer çok önemli bir husus da uygulama yılında oluşacak riskler için tarım sigortası yaptırmayan üreticilerin 5363 sayılı Kanununun 17. Maddesi gereği 1977 tarihli 2090 sayılı tabii Afetlerden Zara Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanundan yararlanamamalarıdır (Engürülü ve Yaşar, 2015: 656-657).

Devletin yıllar itibarıyla tarım sigortalarına vermiş olduğu prim desteğini gösteren Şekil 1 incelendiğinde, tarım sigortalarına devletin vermiş olduğu prim desteğinin her yıl düzenli olarak artış gösterdiği görülmektedir.

Şekil 1: Yıllar itibarıyla Devletin Prim Desteği Tutarları (Bin TL)

Kaynak: TARSİM, 2011 – 2019 Faaliyet Raporları.

Sigorta şirketleri tarafından düzenlenen poliçelerle teminat altına alınan tüm riskler Havuza devredilir. Havuz devraldığı risklerin bir bölümünü transfer edebilmek amacıyla ulusal ve uluslararası piyasalarda reasürans anlaşmaları yapmaktadır. Reasürans veya retrosesyon yoluyla transferi yapılamayan riskler ise her yıl hesaplanan hasar prim oranına göre hasar fazlası desteği olarak devlet tarafından taahhüt edilmektedir. Uzun vadeli hedef, hasar fazlası desteğine gerek duyulmadan Havuzda toplanan primlerin havuza devredilen risklerin tamamını karşılayabilecek duruma gelmesidir. Hasar fazlası desteği, sistemin sürdürülebilirliği ve bir gün kendi kendine yetecek duruma gelmesini sağlama açısından çok önemli bir kazanım sağlamaktadır (Karaca vd., 2010: 6).

Tazminat ödemeleri, Havuz kaynaklarından TARSİM tarafından yapılmaktadır. Havuz dışında hiçbir resmi ve özel kurum, sivil toplum örgütü veya kişi tazminat ödemesi yapamamaktadır. TARSİM, kanuni görev ve sorumluluğu gereği, hasar dosyaları ile ilgili eksiklikleri giderip çalışmalarını tamamladıktan sonra herhangi bir gecikmeye mahal vermeden sigortalılar adına tazminat ödemelerini en kısa sürede ilgili bankaya yapmak zorundadır. Havuz ve işletici şirketin, sigortacılık uygulamaları açısından denetimi Hazine

Müşteşarlığınca, diğer tüm işlemlerinin denetimi ise Tarım ve Orman Bakanlığınca yerine getirilmektedir (Engürülü ve Yaşar, 2015: 657).

Tablo 1, Devlet Destekli Tarım Sigortalarının üreticilerin ürünlerinde meydana gelen hasarları karşılama oranlarını göstermektedir. Dokuz yıllık periyot göz önüne alındığında hasar karşılama oranının ağırlıklı olarak %85'in üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Gerçekleşen Hasar, Ödenen Hasar ve Hasar Karşılama Oranları

Yıllar	Gerçekleşen Hasar (Bin TL)	Ödenen Hasar (Bin TL)	Hasar Karşılama Oranı (%)
2011	280.900	225.227	80
2012	332.121	280.266	84
2013	469.980	410.857	87
2014	579.352	532.284	92
2015	779.921	724.802	93
2016	919.929	840.963	91
2017	922.260	833.085	90
2018	1.245.924	1.065.106	85
2019	1.395.949	1.226.860	88

Kaynak: TARSİM, 2011 – 2019 Faaliyet Raporları.

Sonuç olarak dünyada uygulanan neo-liberal politikaların etkisiyle tüm sektörlerin üreticilerinde olduğu gibi tarım sektörü üreticileri de serbest piyasa ekonomisi ve sermaye akımlarıyla iç içe yaşamak mecburiyetindedir. Artık devletlerin tarımsal destekleme politikalarının tarım sektöründeki dalgalanmaları kontrol edebilmesi, köylüyü ve küçük çiftçiyi piyasaya karşı koruyabilmesi nerdeyse imkânsızdır (Keyder ve Yenal, 2018: 39). İşte bu ortamda çiftçilere gelirini güvence altına alma imkânı tanıyan tarım sigortalarının öneminin her geçen gün artacağı düşünülmektedir.

3. Alan Araştırması

Manisa'da kendi hesabına bağımsız çalışan çiftçilerle gerçekleştirilen araştırma temelde üç soruya odaklanmaktadır. Çiftçiler gelirlerini güvence altına almak için tarım sigortası yaptırmakta mıdır? Çiftçilerin tarım sigortası yaptırmama gerekçeleri nelerdir? Tarım sigortaları ürünleri hasar gören çiftçilere yeterli güvenceyi sağlamakta mıdır?

Araştırmanın amacı, Manisa'nın Akhisar, Gördes ve Saruhanlı ilçelerine bağlı köylerde tarımsal üretim yapan çiftçilerin gelirlerini güvence altına almak için tarım sigortası yaptırmayı yaptırmadığının ortaya konması, karar vermelerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi ve doğal afetler nedeniyle ürünleri zarar gördüğünde tarım sigortalarının yeterli güvenceyi sağlayıp sağlamadığının tespit edilmesidir.

3.1. Yöntem

Araştırmanın odaklandığı sorulara cevap bulabilmek amacıyla, Manisa'da çiftçilikle uğraşan 23 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılmıştır. Kartopu yöntemi kullanılarak tanıdık vasıtasıyla ilk görüşülen katılımcılar üzerinden diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Yapılandırılmış görüşme, önceden hazırlanmış soruların görüşme esnasında sorulmasıdır. Yarı yapılandırılmış görüşme, önceden hazırlanmış soruların ana hattı oluşturduğu ancak görüşme sırasında ilave soru sormak kaydıyla derinlemesine bilgi alınmaya çalışıldığı bir görüşme çeşididir. Derinlemesine görüşme ise, araştırmacının konuşmayı yönlendirdiği, ayrıntılı sorular sorarak görüşmeyi zenginleştirdiği ve araştırılan konuyu detaylı bir şekilde inceleme imkânı veren görüşme tekniğidir (Tokmak, 2016: 90-94).

Araştırma kapsamında Manisa'nın Gördes, Akhisar ve Saruhanlı ilçeleri ile bu ilçelere bağlı Oğulduruk, Kılcanlar, Kürekçi, Balıklı, Kıran, Kızıldam, Efendili, Gümülceli ve Işıkköy köylerindeki çiftçilerle görüşülmüştür. Görüşmeler ortalama yirmi dakika sürmüştür.

3.2. Bulgular

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların yaş ortalaması 47, işledikleri ortalama arazi miktarı 38 dekar, tarımsal faaliyetten elde ettikleri yıllık medyan gelir ise 50.000.-TL'dir. Araştırmanın temel kısıtı katılımcıların tamamının erkek olmasıdır. Katılımcı profiline ilişkin detaylar Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2: Görüşme Yapılan Üreticilerin Demografik Özellikleri

Yaş	Medeni Hali	Eğitim Düzeyi	Arazi Miktarı	Yıllık Gelir	Tarım Sigortası						
23 yaş	1	Evli	21	Lisans	3	10-19 dekar	4	10.000.-TL – 20.000.-TL	9	Evet	16
30-39 yaş	3	Bekar	2	Lise	2	20-29 dekar	4	40.000.-TL- 50.000.-TL	4	Hayır	7
40-49 yaş	10			Ortaokul	2	30-39 dekar	7	60.000.-TL- 70.000.-TL	4		
50-59 yaş	5			İlkokul	16	40-49 dekar	4	100.000.-TL ve üzeri	6		
60 -65 yaş	4					50 dekar ve fazlası	4				

Görüşme yapılan çiftçiler başta üzüm, zeytin ve kiraz olmak üzere genel olarak Ege Bölgesinde yetiştirilen tütün, haşhaş, erik, ayva, kavun, karpuz, buğday, mısır, fiğ, arpa, yulaf ve patates gibi ürünleri yetiştirmektedirler.

Katılımcıların tarım sigortası yaptırap yaptırmadıkları incelendiğinde; 16 katılımcının yaptırdığı, 7 katılımcının ise yaptırmadığı görülmektedir. Sigorta yaptıran üreticilerin çoğunlukla üzüm yetiştiricisi oldukları ve örneklemin ağırlıklı olarak üst gelir grubunda yer aldıkları görülmektedir. Sigorta yaptırmayan üreticilerin ise ağırlıklı olarak yıllık tarım geliri düşük üreticilerden oluştuğu, tütün ve buğday gibi tarla bitkileri veya zeytin gibi nispeten daha dayanıklı bitkileri yetiştirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde çiftçilerin tarım sigortası yaptıran nedenlerinin gelirlerini güvencene altına almak olduğu görülmektedir. Katılımcılar bu hususu şu şekilde ifade etmektedir:

“Gelirimi garanti altına almak için yaptırıyorum. TARSİM gelirimizi garanti ediyor, hasar olduğunda hasarımızı karşılıyor (K:1)”.

“En azından zararımızı karşılamış oluyoruz. Hiç olmazsa yıl boyu yaptığım masrafları geri alabiliyorum. Bir sonraki yıl için masraf yapabileceğim gelirim olmuş oluyor (K:10)”.

“Doğal afet olursa ürünlerim garanti altında, çiftçiler arasında dayanışmayı da sağlıyor. Prim ödeyip de hasar görmeyen çiftçiden hasar gören çiftçiye bir gelir transferi oluyor (K:20)”.

Üreticilerin tamamı devletin tarım sigortası primleri için vermiş olduğu desteğin sigorta yaptırmalarında etkili olduğunu, devlet desteğinin daha fazla olmasını ve desteğin verilmesine devam edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bir üretici ise devletin prim desteğinin yeterli düzeyde olduğunu belirtmekle birlikte riskli bölgelerdeki prim miktarı ve hasarın oluştuğu yıldan sonraki yıllardaki prim miktarları için şu hususa dikkat çekmiştir:

“Riskli bölgelerde prim oranları yüksek oluyor. Üstüne bir de hasar oluştuyorsa sonraki yıllarda prim oranları daha da yükseliyor. Bu da riskli bölgelerde üretim yapan çiftçinin cebinden daha fazla para çıkmasına neden oluyor. Bu bölgelerde devlet desteği daha fazla olabilir veya en azından hasar oluşmayan yıllarda primin bir kısmı iade edilebilir (K:22)”

Tarım sigortası yaptırmayan katılımcıların sigorta yaptırmama nedenlerinin ise; sistem hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması, gelir yetersizliği, zararın ödenmeyeceğinin düşünülmesi ve yetiştirilen ürünün risksiz görülmesi gibi faktörlerden kaynaklandığı görülmektedir. Katılımcılar neden sigorta yaptırmadıklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Bugüne kadar sigorta yaptırmadım. Neden yaptırmadığımı da bilmiyorum. Arkadaşlarımdan aldığım bilgiye göre hasarlarını TARSİM karşılamış. O yüzden bundan sonra ben de yaptıracağım (K:4)”

“Primi düşük olsa yaptırdım. Zaten kaç para kazanıyorum ki! (K:12)”

“Hiç yaptırmadım. Köyde çok yaygın olmadığı için yaptırmıyoruz. Birazda Ziraat Odası ve İlçe Tarım Müdürlüğü bilgilendirme yapmadığından yaptırmıyoruz (K:13)”

“Sadece üzümüne yaptıyorum. Üzümler hasar görürse zararımı karşılamak için. Diğer ürünler çok zarar görmüyor (K:6)”

“Alışkanlık hali tütüne yaptırmıyoruz. Üzüm olsa yaptırdım (K:12)”

Katılımcılarla yapmış olduğumuz görüşmelerde yetiştirilen ürünün sigorta yaptırma kararı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Özellikle riskli ürün olarak görünen üzüm yetiştiren çiftçilerin sigorta yaptırdıkları, risksiz ürün olarak görünen tütün ve zeytin yetiştiren çiftçilerin ise daha düşük oranda sigorta yaptırdıkları bulgusuna ulaşılmıştır. 2018 ve 2019 yıllarındaki ürün bazında prim üretimini gösteren Tablo 3 benzer tutumun Türkiye genelinde de ortaya çıktığını göstermektedir. Türkiye genelinde de riskli olarak görülen ürünlerin yetiştiricileri diğer ürünlerin yetiştiricilerine kıyasla daha fazla sigorta yaptırmaktadır.

Tablo 3: 2018 ve 2019 Yıllarında Ürün Bazında Prim Üretimi

	2018 (TL)	2018 (%)	2019 (TL)	2019 (%)
Üzüm	207.935.258	15,8	248.474.075	16,3
Buğday	167.038.741	12,7	173.444.746	11,4
Kayı	214.774.212	16,3	158.348.733	10,4
Elma	90.191.728	6,8	122.132.596	8,0
Fındık	76.839.154	5,8	91.087.736	6,0
Arpa	47.442.035	3,6	63.027.741	4,1
Zeytin	28.179.891	2,1	31.371.521	2,1
Diğer Ürünler	484.630.003	36,9	638.116.445	41,7
Genel Toplam	1.317.031.022	100	1.526.003.593	100

Kaynak: TARSİM, 2018 – 2019 Faaliyet Raporları.

Tarım Sigortaları Havuzu geleneksel tarım sigortalarıyla karşılaştırıldığında gerek sağladığı teminatlar gerekse uygulamadaki etkinliği açısından pek çok avantaja sahip olmasına karşın uygulamada bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Çalışma kapsamında görüşülen üreticilerin genel olarak TARSİM’in hizmetlerinden memnun oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak bazı katılımcılar yaşadıkları sorunları şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Hasar tespiti için gelen bilirkişiler tarlaya illa arabayla gitmek istiyor ve traktöre binmiyor. Kendi arabalarını da köy meydanına bırakıyorlar asla

tarlaya götürmüyorlar. Arabası olmayan çiftçi başkalarından araba bulmak zorunda kalıyor (K:21)”

“TARSİM’in hizmetlerinden genel olarak memnunum ancak sigorta yaptırma esnasında detaylı bilgilendirme yapılmıyor. Bir de hasar tespiti talep ettiğimizde gecikmeler olabiliyor (K:5)”

“TARSİM’in hizmetlerinden memnun değilim çünkü kirazlarım hasar gördü paramı çok düşük ödediler. Donda muafiyet oranı çok yüksek, %76 hasarın %20’sini alabildim (K:11)”

“Zarar halinde bilirkişiler çok geç geliyor. Hepsini kendi arabalarımızla özel olarak götürüyoruz. Sürekli pehpelemek gerekiyor (K:18)”

Çalışma kapsamında görüşme yapılan çiftçiler TARSİM’in teminat sağladığı risklerin kapsamının genişletilmesi gerektiğini dile getirerek şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“TARSİM’in kapsadığı riskler genel olarak yeterli ancak biraz daha genişletilmesi gerekiyor. Mesela şu an sadece meyvenin çiçeklenmesinden sonra oluşacak zarara teminat sağlanıyor, bunun daha erken evrelere çekilmesi gerekiyor (K:1)”

“TARSİM don, dolu, sel, su baskını, domuz zararı gibi riskleri kapsıyor ancak son yıllardaki aşırı yağışlardan dolayı hastalıklar artıyor, bunlar da kapsama alınmalı (K:3)”

“Bağlarda göz uyanmadan önceki hasarı da kapsamalı. Sigorta yaptırmaya geldiğinde poliçe düzenlemek için şubat ayının sonu son diyorlar, bağ Mart 15’te uyanıyor ama kapsama girmiyor (K:22)”

“Kapsam genel olarak yeterli ama biraz daha genişletilmeli. En önemlisi mahsullerin fiyatlarındaki dalgalanmalar da sigorta kapsamına alınmalı (K:17)”

Katılımcılara ürünleri hasar gördüğünde tarım sigortalarının hasarlarını ne oranda karşıladığı ve karşılanan hasarın yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Genel olarak katılımcılar hasar ödemelerinden memnun olduklarını, muafiyet oranı düşüldükten sonra hasarlarının ödendiklerini dile getirmişlerdir. Ancak katılımcılar tarım sigortalarında hasarların tazmin edilmesinde ürün miktarının doğru beyan edilmesinin çok önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. Bazı katılımcılar geçmişte hasarlarını tazmin edemediklerini ve bu durumun bilgisizlik nedeniyle mahsul miktarının doğru beyan edilmediğinden kaynaklandığını şu sözlerle dile getirmişlerdir:

“Bu sene ürünlerim hasar gördü TARSİM zararımı karşıladı, o yüzden bundan sonra hep yaptıracağım. Yalnız şunu öğrendim; sigorta yaptırılan mahsulün veriminin doğru beyan edilmesi gerekiyor. Bir sene mahsulü az bildirmişim. Zarar sonrası başvurduğumda bilirkişi gelip ağaçta zaten beyanından fazla mahsul var dedi ve zararım ödenmedi (K:3)”

“Sigorta ettirdiğim bağımda hasar oluştu TARSİM’e başvurudum. Oluşan hasarın sadece %30’unu karşıladılar. Senin bağın yaşlı beyan ettiğin kadar mahsulü bu bağ yapmaz. Aşkın sigorta yaptırmışsın dediler (K:18)”

4. Sonuç

Görüşme yapılan üreticilerin tamamı sigorta yaptırmalarının en önemli sebebinin gelirlerini güvence altına almak olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca devlet desteğinin olması ve yetiştirilen ürünlerin riskli olması sigorta yaptırma kararına etki eden diğer faktörler olarak dile getirilmiştir. Sigorta yaptıran üreticilerin çoğunlukla üzüm yetiştiricisi oldukları ve ağırlıklı olarak üst gelir grubunda yer aldıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Sistem hakkında yeterli bilgiye sahip olmamak, gelir yetersizliği, zararın ödenmeyeceğini düşünmek ve yetiştirilen ürünün risksiz olduğunu düşünmek üreticilerin sigorta yaptırmamalarına neden olan faktörler olarak ön plana çıkmıştır. Sigorta yaptırmayan üreticilerin ağırlıklı olarak tütün ve buğday gibi tarla bitkileri veya zeytin gibi nispeten daha dayanıklı bitkileri yetiştirdikleri ve ağırlıklı olarak yıllık tarım geliri düşük üreticilerden oluştuğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Görüşme yapılan katılımcıların tamamı devletin tarım sigortası primleri için vermiş olduğu desteğin sigorta yaptırmalarında etkili olduğunu, devlet desteğinin daha fazla olmasını ve desteğin verilmesine devam edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Üreticilerin tarım sigortası yaptırmamalarının en önemli sebebinin gelir yetersizliği olduğu göz önüne alındığında devletin tarım sigortaları için vermiş olduğu prim desteği artırılmalıdır. Bu konuda Bakanlık tarafından küçük çiftçi tanımı yapılmalı, küçük çiftçi tanımına giren işletmelerin primlerinin tamamı devlet tarafından karşılanmalıdır. Nitekim Türkiye’de ortalama tarımsal işletme büyüklüğü 6,1 hektardır ve işletmelerin yüzde 78,9’u 10 hektardan küçük araziye sahiptir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: xiii). TÜİK 2015 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi sonuçlarına göre ise 2014 yılında tarımda çalışanların %81’i asgari ücretin altında gelir elde etmektedir.

Üreticilerin tarım sigortalarına bakışı genel olarak olumlu olmakla birlikte; bilirkişilerin hasar tespitine geç geldiğini ve tarlaya gitmek için özel araç istediklerini, sigorta yaptırmak için yeterli bilgilendirmenin yapılmadığını ve don teminatının muafiyet oranının yüksek olduğunu dile getirmişlerdir. Tarım sigortalarının çiftçi tarafından algısını en fazla etkileyen husus bilirkişilerin vermiş olduğu hizmettir. Bu nedenle, hasar tespitinin zamanında yapılması ve üreticilerin tazminatlarını gecikmeden alabilmesi için eğitimli bilirkişi sayısı artırılmalıdır.

Tarım sigortalarının teminat sağladığı riskleri de genel olarak yeterli gören üreticiler teminatın çiçeklenme öncesi zararları, yoğun yağışlar nedeniyle oluşan hastalıkları, fiyat dalgalanmalarını ve verim kayıplarını da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Çiftçilere tam anlamıyla gelir güvencesinin sağlanabilmesi için tarımdaki tüm riskleri kapsayan ve topyekûn bir güvence sağlayan paket poliçeler oluşturulmalıdır. Sadece doğal afetlerde değil fiyat dalgalanmaları ve verim kayıplarında da çiftçilere gelir güvencesi sağlanmalıdır.

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar, elde edilen istatistikî veriler ve yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde bir tarımsal destekleme politikası olarak Tarım Sigortaları Havuzunun (TARSİM) genel olarak başarılı bir uygulama olduğu, çiftçilerin doğal afet sonucu oluşan zararlarının tamamına yakınına karşılıyarak gelir güvencesi sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- ÇUKUR, F., SANER, G., ÇUKUR, T., ve UÇAR, K. (2008). "Malatya İlinde Kayısı Üreticilerinin Riskin Transferinde Tarım Sigortasına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Doğanşehir İlçesi Polatdere Köyü Örneği", **Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 45(2), 103-111.
- DURGUT, İ., ve DUMANOĞLU, P. (2016). "Türkiye'de Tarım Sigortalarına Devlet Desteğinin Etkileri", **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi**, 6(1), 94-99.
- ENGÜRÜLÜ, B., ve YAŞAR, A. (2015). "Risk Yönetimi ve Sigortacılık", E. Kırkbeşoğlu (ed.), **Tarım Sigortaları** içinde, Ankara: Gazi Kitabevi, 646-666.
- İŞBECEREN, V. (2018). **Tekirdağ İli Süleymanpaşa İlçesi Ziraat Odasına Üye Çiftçilerin Tarım Sigortasına Olan Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- KALKINMA BAKANLIĞI (2014). *Tarımsal Yapıda Etkinlik ve Gıda Güvenliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu*.
http://tarim.kalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2014/12/Tarimsal_Yapi_oik-16-05-2014.pdf (25.11.2020).
- KARACA, A., GÜLTEK, A., İNTİŞAH, A. S., ENGÜRÜLÜ, B. ve KARLIOĞLU, A. (2010). "Türkiye'de Tarım Sigortaları Uygulamaları", **Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi**, Ankara.
- KARADENİZ, O. (2006). Türkiye'de Çiftçilerin Sosyal Güvenliği ve Sosyal Güvenlik Reformunun Çiftçiler Üzerine Olası Etkileri. *Dokuz Eylül üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(4), 91-127.
- KAZGAN, G. (2013). **Tarım ve Gelişme**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KEYDER, Ç. ve YENAL, Z. (2018). **Bildiğimiz Tarımın Sonu**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- R.G. (2005). *Tarım Sigortaları Kanunu*.
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.5363&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5363> (30.11.2020).
- R.G. (2006). *Tarım Sigortaları Havuzu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*.
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.10308&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Tar%C4%B1m%20Sigortalar%C4%B1#> (30.11.2020).
- TARSİM. (2011). *2011 Yılı Faaliyet Raporu*.
- TARSİM. (2012). *2012 Yılı Faaliyet Raporu*.
- TARSİM. (2013). *2013 Yılı Faaliyet Raporu*.
- TARSİM. (2014). *2014 Yılı Faaliyet Raporu*.
- TARSİM. (2015). *2015 Yılı Faaliyet Raporu*.
- TARSİM. (2016). *2016 Yılı Faaliyet Raporu*.
- TARSİM. (2017). *2017 Yılı Faaliyet Raporu*.
- TARSİM. (2018). *2018 Yılı Faaliyet Raporu*.

TARSİM. (2019). *2019 Yılı Faaliyet Raporu*.

TARSİM. (2021a). *Kurum Hakkında*.
https://web.tarsim.gov.tr/havuz/subPage?_key_=0C006981E0842E8D6235913E60C5E9678606297AW1S47ONHBMHIRDKYD416062015 (03.01.2021).

TARSİM. (2021b). *Tanıtım Sunumu*.
https://web.tarsim.gov.tr/havuz/subPage?_key_=6D7415BE31795E0576A7CE18FEDB4F2E24092871D550AH4D5776KR4OZG17062015 (03.01.2021).

TOKMAK, M. (2016). Sözlü Tarih ve Derinlemesine görüşme. Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (3), 83-98.